

دوتا ۳۷۵	در میان گذاشتن / ۶۵
	یک شاگرد آنچه را که از کتاب دانیال آموخته، در میان می‌گذارد
T = معلم ۱	S = معلم ۲

(T) به برنامه " دوره شاگردسازی از رادیو " خوش آمدید . با کمک این مجموعه که در مورد در میان گذاشتن برکات رازگهان است یاد خواهید گرفت که شاگرد عیسی مسیح شوید . عنوان امروز این است : "یک شاگرد آنچه را که از کتاب دانیال آموخته است، در میان می‌گذارد."

(S) دانیال فصل‌های ۱-۶

اول. "کتاب دانیال تعلیم می‌دهد که مسیحیان می‌توانند در حکومت یک مملکت سهیم باشند."

یوسف در مصر خدمت کرد. دانیال به همراه سه دوست خود در امپراتوری بابل، و نحمیا در امپراتوری پارس خدمت کرد.

دوم. "کتاب دانیال تعلیم می‌دهد که پافشاری سازش‌ناپذیر بر روی اصول ممکن است باعث دردرس شود."

در فصل‌های ۲ و ۳ منجمان مذهبی و در فصل ۶ ، سیاستمداران حسود برای دانیال و دوستانش مشکل بوجود می‌آورند. تعهد آنها نسبت به اصول، آنان را از افراد معاصرشان متمایز کرد، و در عین حال در دشمنانشان تنفر و حسادت بوجود آورد.

سوم. "کتاب دانیال تعلیم می‌دهد که خداوند بر تمامی امور انسان حاکم است."

بر اساس آگاهی‌هایمان از آن دوران، احتمالاً بابلی‌ها و حتی یهودیان فکر می‌کردند که خدایان بابل بر خدایان اقوام مغلوب برتری دارند. ولی در فصل‌های ۱-۶، دانیال بر برتری مطلق خدای کتاب‌مقدس تاکید می‌کند. برای مثال در فصل ۱ می‌گوید که نبوکدنصر در امور بین‌المللی حرف آخر را نمی‌زد، زیرا این خدا بود که اسیران یهودا را به دست او تسلیم کرد (آیه ۲). این خدا بود که باعث شد پیروان وفادارش در بابل به گرمی پذیرفته شوند (۹). و این خدا بود که آنها را با دانش و فهم مجهز کرد (۱۷).

(T) "دانیال فصل ۷ تعلیم می‌دهد که ملکوت خدا جایگزین پادشاهی این جهان خواهد شد."

مطابق با تفسیر (۷: ۱۵-۲۸)، «چهار وحش» مُعرف چهار پادشاه (۱۷) یا پادشاهی (۲۳) هستند که بر روی زمین ظهور خواهند کرد. آنها وحشت‌آور و ویرانگر خواهند بود. بخصوص پادشاهی چهارم به شدت ترسناک است، زیرا تمام دنیا را پاره پاره خواهد کرد (۲۳). علیرغم این در آن پادشاهی شقایی ابدی وجود خواهد داشت (۲۴) و بویژه پادشاه آخر ستمگری هولناک است. فرمانروایی‌اش دارای چهار مشخصه زیر است: کفر بر ضد خدای متعال وجود خواهد داشت. جفایی طولانی بر علیه قوم خدا خواهد بود. وی تلاش خواهد کرد اعیاد و اخلاق مذهبی را تغییر دهد تا قوم خدا را تحت انقیاد در آورد. با آنکه سعی می‌کند دورانها را عوض کند، لیکن خدای مقتدر از قبل برای او «زمانی، و دو زمان و نصف زمان» (ترجمه قدیمی) را تعیین کرده است. حاکم ستمگر احتمالاً توقع دارد که نقشه‌اش مانند «یک، دو، سه» به پیش رود، اما خدای حاکم آنرا پیش از تکمیل شدن قطع می‌کند. خدا «چهار» حاکم ستمگر را قاطعانه و مقتدرانه تقریباً از میانه پاره می‌کند. حاکم ظالم اجازه نخواهد یافت نقشه خود را کامل کند (۲۵). پادشاه آخر، که فرمانروایی‌اش کاملاً مخرب است، می‌بیند که حاکمیتش بکلی نابود می‌شود (۲۶). قوم خدا، که از همه این امتحانات و جفاها می‌گذرند، در نهایت پیروز می‌شوند. در حالی که رویا بیان می‌کند که ملکوت خدا به «کسی مانند پسر انسان» داده می‌شود (۷: ۱۳)، تفسیر آن می‌گوید که به «برگزیدگان خدای متعال» عطا می‌شود (۷: ۱۸ و ۲۷). نکته حیرت‌آور این است که «برگزیدگان خدای متعال» با «کسی مانند پسر انسان» یکی می‌شوند. توضیح این است که «کسی مانند پسر انسان» نماینده قوم خداست. با توجه به مکاشفه عهد جدید، «کسی مانند پسر انسان» عیسی مسیح است. او «پسر انسان» خوانده می‌شود، نه «پسر اسرائیل»، و بنابراین این نشان می‌دهد که او پادشاه تمامی ملل روی زمین و نماینده مسیحیانی از هر قومی است و همه کسانی را که اقتدار او را تصدیق کنند می‌پذیرد.

(S) "دانیال فصل ۸ پادشاهی‌های دوم و سوم را مشخص می‌کند."

مطابق با تفسیر (۸: ۱۵-۲۷)، «قوچ» معرف امپراتوری ماد و پارس است، و «دو شاخ» آن یکی نشانه پادشاه ماد و شاخ بلندتر نشانه کورش پادشاه پارس می‌باشد (۲۰). «بز پرمو» معرف امپراتوری یونان و «شاخ بزرگ» بین چشمها نمایانگر پادشاه اول آن، اسکندر کبیر است (۲۱). واقعیت این است که شاخ هر دو حیوان می‌شکند و این طبیعت بی‌دوام قدرت سیاسی را نشان می‌دهد، بخصوص که شاخ بزرگ بز در اوج قدرتش شکسته می‌شود (۸). ادامه رویا «چهار شاخ برتر» را نشان می‌دهد، که نمایانگر چهار پادشاهی در امپراتوری یونان است. در بخش بعدی حکومت آنها، «شاخ کوچکی» از درون یکی از آن شاخها بیرون می‌آید، و این معرف پادشاهی ظالم است. وصف این پادشاه ستمگر ممکن است با بیش از یک رهبر سیاسی شناخته شده در کتب تاریخی جهان مطابقت داشته باشد. او نماد دجالهای متعدد طول تاریخ است (اول یوحنا ۲: ۱۸). او آنچنان مغرور و متکبر است که خدا را به مبارزه می‌طلبید. مبارز مطلبی او به شکل هتک حرمت معبد است، همانطوریکه قبلاً توسط نبوکدنصر نیز انجام شد و معادل بود با حمله به خود خدا. او به قیمت جان انسانهای بی‌شمار از جمله قوم خدا به هدف خود دست می‌یابد (۲۴). با اینحال او مقتدرانه در هم شکسته خواهد شد و سقوطش حاصل توطئه بشری خواهد بود (۲۵). بر اساس این رویا، معبد برای «۲۳۰۰ غروب و صبح»، یعنی برای کمتر از سه سال و نیم بی‌حرمت خواهد ماند (۷: ۲۵)، از این رو مدت نسبتاً کوتاهی پس از آن مرمت خواهد شد (۱۳-۱۴). اما در تفسیر، این عدد تفسیر نمی‌شود. نکته جالب، آینده و تاریخها نیست، بلکه دفاع از حاکمیت خدا از طریق مرمت خانه مقدس اوست. وقتی در سال سوم سلطنت پلشصر (۵۵۰ یا ۵۴۹ قبل از میلاد)،

معبد مقدس اورشلیم هنوز ویران بود و امید به بازگشت و بازسازی آن هنوز بوجود نیامده بود. از آنجایی که این رویا به بی‌حرمتی و مرمت معبد مقدس در آینده اشاره داشت، بنابراین دانیال مجبور شد این رویا را مهر و موم کند زیرا به آینده مربوط می‌شد، و کاربرد فوری نداشت.

(T) "دانیال فصل ۹ هدف خدا برای کل تاریخ را شرح می‌دهد."

در سال اول سلطنت داریوش مادی (کوروش پادشاه)، یعنی سال ۵۳۹ قبل از میلاد، دانیال از روی متون مقدس ارمیا ۲۵: ۸-۱۱ متوجه شد که ویرانی اورشلیم هفتاد سال طول خواهد کشید.

یک. "تعبیر عدد هفت." عدد هفت معنای سمبولیک یا الهیاتی دارد. هفت کمال الهی در خلقت، نجات، داوری و تاریخ است. هفت روز آفرینش، هفت چراغدان در اطراف مسیح، هفت جام غضب خدا و دوره‌های هفت روزه در تاریخ بشر وجود دارند. *مدتها قبل از دوره پادشاهان، لاویان ۲۶ (آیات ۱۸ و ۲۱ و ۲۷-۳۵ و ۴۳) هشدار داد که خداوند هفت بار قوم خود را بخاطر ناطاعتی و غرور خودسرانه‌شان مجازات خواهد کرد.

دو. "تعبیر عدد هفتاد." عدد هفتاد سال دارای اهمیت نمادین یا الهیاتی است. هفت عدد کمال الهی و ده عدد تمامیت است. هفتاد نشانگر دوره کامل خشم خدا بر علیه گناهان اسرائیل است. دوم تواریخ ۳۶: ۲۱ توضیح می‌دهد که خداوند اعمال بت‌پرستانه نفرت‌انگیز و خائنانه قوم خود را از طریق تبعید کردنشان به بابل تا زمان به قدرت رسیدن پادشاهی پارس، مجازات کرد. عدد در واقع مطابق با روند تاریخی نبود، زیرا دوره تبعید از ۷۰ سال کوتاه‌تر بود (۵۳۶-۵۸۷/۶۰۵ قبل از میلاد). در طول این هفتاد سال سرزمین اسرائیل از آرامی سبت خود، که در دوره پادشاهان خود (حدود ۱۰۵۰-۵۸۷ قبل از میلاد) از آن غافل شد بود، برخوردار شد. پایان این دوران معرف بخشش و پذیرش خداوند بود (اشعیا ۴۰: ۱-۲).

سه. "تعبیر عدد هفتاد مرتبه هفت." عدد هفتاد مرتبه هفت نیز اهمیت نمادین و الهیاتی دارد. در دانیال ۹: ۲۴ جبرائیل فرشته توضیح می‌دهد که هفتاد مرتبه هفت دوره معینی است که توسط خدا برای به انجام رساندن هدف خدا در تاریخ الهی و دنیوی مقرر شد. مقطعی از تاریخ که پیش روی دانیال قرار دارد، در سال ۵۳۹ قبل از میلاد با فرمان کوروش پادشاه پارس برای بازسازی اورشلیم و معبد آغاز می‌شود (عزرا ۱: ۱-۴) و زمانی پایان یافت که هدف خدا برای آن مقطع از تاریخ به انجام رسید. این هنگامی به پایان رسید که اورشلیم و معبد مجدداً ویران و بازسازی گردید. دانیال ۹: ۲۴ این انتها را با سه مثبت و سه منفی معین می‌کند. سه منفی یعنی: «پایان فساد و شرارت، کفار گناهان، محو خودسری» بخصوص مترادف بوده و اشاره دارند به پایان هتک حرمت معبد. سه مثبت یعنی: «برقراری عدالت جاودانی، مختوم کردن رویای نبی و مسح قدس‌الاقداص نیز مترادف هستند و به تقدیس و تقدیم دوباره معبد پس از بی‌احترامی به آن اشاره می‌کنند» (۱۶۴ قبل از میلاد). دانیال ۹: ۲۴ بیان مجدد وعده‌های خدا در دانیال فصل ۸ (۸: ۱۱-۱۴) و دانیال فصل ۱۰-۱۲ (۱۱: ۳۶) است.

چهار. "تعبیر عدد هفتاد تا هفت و شصت و دو تا هفت." لاویان ۲۵: ۸-۲۴ تعلیم می‌دهد که پنجاهمین سال پس از هفتاد بار هفت سال، سال یوبیل است. سپس قوم خدا باید به سرزمین موروثی خود باز گردند و آزادی اسیران اعلام شود. این «هفتاد تا هفت» سال جواب دعای دانیال در مورد بازگشت اسرائیل از تبعید و مرمت شهر اورشلیم بود. با آنکه حکم بازسازی اورشلیم در سال ۵۳۹ پیش از میلاد داده می‌شود، لیکن در زمان نحما (۴۴۵ قبل از میلاد) بود که اورشلیم به عنوان یک شهر با دیوار و میادین و خندق، با وجود مخالفت زیاد تکمیل شد.

دوره ۷۰ تا هفت و ۶۲ تا هفت به دوره بین دو ویرانی اورشلیم برمی‌گردد، یعنی دوره‌ای که اورشلیم در طول آن بازسازی شد (۹: ۲۵). از زمان فرمان کوروش برای بازسازی اورشلیم و معبد آن در سال ۵۳۹ قبل از میلاد تا قتل «شخص تدهین شده» (۱۷۱ قبل از میلاد)، دوره طولانی پس از تبعید است.

پنج. "تعبیر هفت آخر" (۹: ۲۶-۲۷). دوره هفت آخر به دوره اتحاد نامقدس بین مخالفان قوم خدا و تکمیل هدف خدا در تاریخ الهی و دنیوی اشاره دارد. دانیال ۹: ۲۴-۲۷ با عبارات کنایه‌آمیز به این اتحاد غیرمقدس بر ضد قوم و هدف خدا اشاره می‌کند. کاهن اعظمی به قتل می‌رسد. حاکم دیگری، که خود کاهن اعظم است، با بهره‌گیری از قدرت برتر خود موافقت‌نامه‌ای را به مردمان بسیار تحمیل می‌کند و در آخر شهر و خانه خدا را ویران می‌سازد. او به پرستش معبد خاتمه می‌دهد و معبد را آلوده می‌کند. سپاهیان مانند سیلاب می‌جنگند تا زمانی که خداوند حکم پایان را صادر کند.

پادشاه ستمگر برای دوره «یک هفت کامل» قصد داشت اتحاد نامقدس خود را به مردمان بسیاری تحمیل کند. برای دوره «یک نصف هفت» به فعالیت‌های مبارزه‌طلبانه خود بر علیه خدا و قومش ادامه می‌دهد. اما «در میانه این هفت» بحرانی سر می‌زند که در نهایت به این اتحاد نامقدس و متحدین نامقدس آن خاتمه می‌دهد. خداوند ناگهانی، غیرمنتظره و حاکمانه نقشه و فعالیت‌هایش را قطع می‌کند. پادشاه ستمگر اجازه نمی‌یابد هفت تمام را تکمیل کند. دانیال با بیان اینکه داوری مقرر خدا بر او نازل می‌شود، پایان می‌یابد. از آنجایی که دانیال در مورد «نیمه دوم هفت» گزارشی نمی‌دهد و می‌گوید «پایان هنوز فرا نرسیده» (متی ۲۴: ۶)، پس پایان نهایی تاریخ الهی و غیردینی هنوز نیامده است. از این رو دانیال ۹: ۲۴-۲۷ انتهای تاریخ جهان را شرح نمی‌دهد، در حالیکه برای مثال دانیال ۱۲: ۱-۳ چنین می‌کند.

"تحقق هفت آخر از این قرار است": همانند آنچه در دانیال فصل ۸: ۱۱-۱۴ و دانیال ۱۱: ۲۱-۳۶ آمده، دانیال قبل از هر چیز به بحران آنتیوخس اشاره دارد که در آن آنتیوخس چهارم پادشاه سوریه در اورشلیم با اصلاح‌طلبان یهودی پیمان نامقدسی می‌بندد. آنتیوخس در سال ۱۷۴ قبل از میلاد اونیاس کاهن اعظم را خودخواهانه با برادرش، یاسون جایگزین کرد که فرهنگ و مذهب بی‌خدای یونانی را به قوم خدا در اورشلیم تحمیل کرد. در سال ۱۷۱ قبل از میلاد آنتیوخس میلوس را که برای رسیدن به قدرت به وی رشوه داده بود جایگزین یاسون نمود. میلوس به قاتلی رشوه داد تا در سال ۱۷۱ قبل از میلاد اونیاس را سربریده یا به قتل رساند. در سالهای پس از آن خزانه‌های معبد غارت شد، آیینهای معبد به حالت تعلیق در آمد، متون مقدس

نابود شد، سبت و اعیاد یهودی دیگر ممنوع شد، احکام مربوط به خوراک منسوخ گردید، و ختنه متوقف شد. بالاخره در دسامبر ۱۶۷ قبل از میلاد قربانگاهی بر روی قربانگاه معبد بنا و به زئوس تقدیم شد و حیوانات ناپاک بر روی آن قربانی شدند. این نجاستی بود که منجر به ویرانی شد، یعنی باعث متروکه شدن معبد و توقف مراسم آن گردید. قربانگاه بت‌پرستان در هر شهری بنا شد و مجازاتهای سختی بر ساکنانی که از آوردن قربانی به آنجا امتناع می‌کردند، اعمال گردید. ختنه کودکان، در اختیار داشتن شریعت مقدس و خودداری از خوردن گوشت نجس جرمهایی سنگین بودند. این فاجعه، تا زمان مقرر خدا برای پایان دادن به شرارت و احیا قومش، ویرانی هولناک اورشلیم را ادامه داد، یعنی تا زمانی که هدف مقدس خدا به انجام رسید.

شش. "کاربرد دانیال ۹: ۲۴-۲۷". برداشت سنتی یهودیان و مسیحیان از دانیال ۹: ۲۴-۲۷ اشتباه است. آنها دانیال ۹: ۲۴-۲۷ را به حوادث نسبتاً اخیر از قبیل تولد، مرگ و قیام عیسی مسیح، سقوط اورشلیم، رویدادهای تاریخی متعاقب گوناگون و حتی ظهور مسیح در آینده، ربط می‌دهند.

اما دانیال خود می‌دانست که وقایع دانیال ۹: ۲۴-۲۷ به بحران آنتیوخس در قرن دوم قبل از میلاد اشاره دارند. جزئیات دانیال ۹: ۲۴-۲۷ با این بحران در قرن دوم قبل از میلاد مطابقت داشته و با اشارات به این بحران در فصل‌های دیگر کتاب دانیال جور می‌آیند. آیات دانیال ۹: ۲۴-۲۷ اشاره نمی‌کنند که آنها قرون و هزاره‌ها بعد از دوره مورد اشاره در متن فصل‌های ۸ و ۱۰-۱۲، را مد نظر دارند. اظهار نمی‌دارند که تطهیر و تجدیدی که دانیال ۹: ۲۴ از آن سخن می‌گوید همان تطهیر و تجدید جهان است. بلکه در واقع تطهیر و تجدید اورشلیم و معبد آن است. دانیال ۹: ۲۴-۲۷ به بحران آنتیوخس اشاره دارند.

هفت. "کاربرد تازه دانیال ۹: ۲۴-۲۷". اصطلاحات کنایه‌آمیز دانیال ۹: ۲۴-۲۷، همانند فصل‌های پیشین دانیال، تنها با این مفهوم کاربرد این بخش را توجیه می‌کند: دانیال ۹: ۲۴-۲۷ به اشخاص و وقایع مرتبط، به روش داستانسرای تاریخی، مانند اول مکابیان (۴: ۴۲-۶۱) اشاره ندارد، بلکه در قالب نمادها، اشاره دارد به آنچه که این اشخاص و وقایع دربردارند، نمادهایی از قبیل گناه، عدالت، شاهزاده تدهین شده، سیل، نجاست. اشخاص و وقایع مرتبط تاریخی در پرتو چنین سمبلیایی درک می‌شوند، لیکن نمادها فراتر از آنها می‌روند. سمبلیا به اشاره‌ای که به این واقعیت‌های ملموس دارند، محدود نمی‌شوند. همانطوریکه متی ۲۴: ۲۰-۲۱ و مکاشفه ۱۳: ۱۱-۱۸ ثابت می‌کنند، سمبلیا تجسمات دیگری دارند که در دورانهای تاریخی الهی و دنیوی دیگر رخ می‌دهند. اینکه این تجسمات چه هستند، مسئله‌ای الهیاتی است، نه تفسیری یا قضاوتی. مربوط به ایمان است، نه علم.

اگر مسیحیان بر مبنای تعالیم بقیه کتاب مقدس به این باور دارند که عیسی مسیح، مسح شده خدا است، و تولد، خدمت، مرگ، قیام و ظهورش طریق غایی خدا برای مکشوف کردن خود و حصول هدفش در تاریخ این دنیا است، پس عیسی مسیح، حیات و کار او نیز کاربرد غایی خدا از آن چیزی هستند که سمبلیا در دانیال ۹: ۲۴-۲۷ از آن سخن می‌گویند. مسیحیان مدعی هستند که بین اشخاص و وقایع بحران آنتیوخس و رهایی از یک سو، و رویدادهای زمان آمدن اولیه مسیح و حتی وقایع فرجام نهایی در آمدن ثانویه مسیح از سوی دیگر، ارتباط نمونه‌ای وجود دارد.

(S) "دانیال فصل‌های ۱۰ تا ۱۲ رویایی است درباره کشمکش‌هایی که درست تا انتها ادامه دارد".

کتاب دانیال قوم خدا را از قبل آماده می‌کند تا وقتی آزمایشها فرا می‌رسند ایمانشان لغزش نخورد.

یک. دانیال فصل ۱۰. این فصل روشن می‌کند که در ورای نبرد قابل رویت روی زمین بین پادشاهان و حکام این جهان از یک سو، و قوم خدا در دنیا از دیگر سو، نبردی اساسی با مقیاسی جهانی در قلمرو آسمان جریان دارد. دانیال ۱۰ آشکار می‌کند که فرشتگان در این نبرد سهمی بر عهد دارند. در دوره عهد عتیق، «شاهزاده دیوصفت پادشاهی پارس» یا «شاهزاده دیوصفت پادشاهی یونان» احتمالاً قدرت آن را داشتند که مانع از اعلام خبر خوش در ممالک متنوع خود شوند، لیکن پس از مرگ و قیام مسیح اینها از این جهت که بتوانند اقوام را از شنیدن انجیل باز دارند، مغلوب و محدود شدند.

دو. فرمانروایان سیاسی جهان نمی‌توانند با هم به توافق برسند و بنابراین با هم دیگر می‌جنگند. پیروزهای آنها، شکست‌هایشان را به دنبال دارد. در دانیال ۱۱، این اصل از طریق جنگهای بین پادشاهی مصر جنوبی و پادشاهی سوریه شمالی در طول قرون دوم و سوم قبل از میلاد به تصویر کشیده می‌شود. آنها روی هم رفته، قدرت نظامی و سیاسی را در انحصار خود داشتند. اما پیام اصلی این فصل این است که در نتیجه نزول سیاسی و نظامی فرمانروایان جاهطلب جهان، قوم خدا دچار سختی می‌شوند. قوم خدا رنجها را تجربه کرده و تهدید به انقراض می‌شوند.

در این فصل اشاره اولیه به رویایی بین قوم در زحمت خداوند، و ستمگری بی‌رحم، یعنی آنتیوخس چهارم می‌باشد، که سعی کرد شیوه پرستش و سبک زندگی یونانی را بر سرتاسر امپراتوری خود تحمیل کند. این حاکم ظالم می‌خواست راه خود را داشته باشد و اراده خود را اعمال نماید. سعی می‌کرد قوم خدا را محو کند. این همان چیزی است که بعدها پولس رسول در افسسیان ۶: ۱۲ شرح داد، نبرد با ریاستها و قدرتها و جهان‌داران این ظلمت و با فوجهای روحانی شرارت در جایهای آسمانی (ترجمه قدیمی). پیام نهایی دانیال ۱۱ این است که فرمانروایان زمینی هر قدر هم که نیرومند باشند، «لغزش خواهند خورد، افتاده و ناپدید خواهند شد» (۱۱: ۱۹).

سه. دانیال ۱۲. در دانیال ۱۲: ۹-۱۰، کتاب دانیال با این کلمات اسرارآمیز پایان می‌یابد که درست تا انتهای تاریخ، مردم بدکار به انجام اعمال شرورانه ادامه خواهند داد، لیکن کماکان بسیاری پاک و خالص خواهند بود. چون هنگام پایان یافتن کتاب دانیال، ملکوت خدا هنوز معرفی نشده بود، بنابراین کلمات دانیال تا «زمان آخر» بسته و مهر شده می‌مانند. همانند تمامی پیامبران عهد عتیق، دانیال تنها آینده را به صورت کوهستانی در دوردستها دید، بدون آنکه قادر باشد فاصله‌ای که یک رشته را از رشته دیگر جدا می‌کند، مشاهده کند. پس کلمه «زمان آخر» در کتاب دانیال هم به آمدن اولیه عیسی مسیح و افتتاح ملکوت، و هم به آمدن ثانویه عیسی مسیح و تکمیل ملکوت توسط وی اشاره دارد.

کتاب دانیال با این پیام بسیار تشویق‌آمیز بسته می‌شود، که هر که نامش در دفتر حیات ثبت باشد، رستگار می‌شود (مکاشفه ۲۰: ۱۵). پس از یکبار برخاستن از مردگان و داوری نهایی، قوم خدا تا ابد مانند ستارگان خواهند درخشید (۱۲: ۱-۳).

(T) تکلیف برای هفته آینده

اول. هر روز وقت رازگهان داشته باشید و این فصلها را از کتابهای زیر بخوانید: یوئیل ۲: ۲۸-۳۲، عاموس ۵، یونس ۱، میکاه ۵، حجی ۲، زکریا ۱۴ و ملاکی ۳
دوم. کتابهای دستورعمل "بروید و ملکوت خدا را موعظه کنید" را ملاحظه کرده و به آدرس اینترنتی www.dota.net مراجعه کنید. این آدرس را به حروف تکرار میکنم....
سوم. هر شنبه تا چهارشنبه به برنامه "دوره شاگردسازی از رادیو" گوش دهید.